

Simon Károly László

DIGITÁLIS TECHNOLOGIA ÉS CSALÁDJOG¹

ABSZTRAKT

A technológiai fejlődés elől a jog, azon belül is annak „legemberközelibb” ága, a családjog sem bújhat el. A technológiának a jogalkalmazás szolgáltatába állítását legáltalánosabban a digitális jogalkalmazás fogalmával fémjelzik, ennek különféle támogató, helyettesítő, fejlesztő funkciói a családjogi jogalkalmazásban is jelen vannak, természetesen speciális módon. Jelen tanulmány a technológiai fejlődésnek a családjogi jogalkalmazásban a digitalizációval elért eredményeit mutatja be. A tanulmány foglalkozik a digitalizáció fejlődésével és előnyeivel, a családjogi digitalizáció hasznos felhasználási lehetőségeivel, példáival, és felvillantja az ennek kapcsán felmerülő aggályokat, korlátokat. A tanulmány záró része néhány következtetést fogalmaz meg.

Kulcsszavak: digitális jogalkalmazás, Split Up, online vitarendezés, szülői terv

DIGITAL TECHNOLOGY AND FAMILY LAW

ABSTRACT

Law, and within that, its “closest to humans” branch, family law, cannot hide from technological development. Putting technology at the service of legal application is most commonly characterised by the concept of

¹ A tanulmány az NMHH-val kötött EM-1/1/2022. számú együttműködési megállapodásban részletezett feladatok végrehajtása céljából készült.

digital legal application, and its various supporting, substituting, and developing functions are also present in family law legal application, of course in a special way. This study presents the results of technological development achieved through digitalisation in family law legal application. The study deals with the development and advantages of digitalisation, the useful applications and examples of family law digitalisation, and highlights the concerns and limitations that arise in this regard. The final part of the study formulates some conclusions.

Keywords: digital law enforcement, Split Up, online dispute resolution, parenting plan

BEVEZETÉS

A technológiai fejlődés elől az igazságszolgáltatás sem bújhat el. Richard Susskind jogi jövőkutató három évtizede foglalkozik az igazságszolgáltatás modernizálása és a technológia kapcsolatával, és napjainkra szinte már szállóigévé vált két alaptézise: egyrészt a bíróság nem egy hely, hanem egy szolgáltatás (nevezetesen a jog szolgáltatásának letéteményese), másrészt az igazságszolgáltatást nem automatizálni kell, hanem gyökeresen átalakítani.² Hogy a technológiai fejlődés akarva-akaratlanul miként formálja át fokozatosan az igazságszolgáltatási rendszert, azt az ausztráliai Newcastle Egyetem jogi karának (University of Newcastle Law School) professzora, Tania Sourdin elemzése mutatja be legszemléletesebben, aki

² Richard Susskind az Oxfordi Egyetem professzora, továbbá a Computers and Law Society elnöke. Gyakorló jogásként kezdetektől fogva a jog és a technológia kapcsolatát kutatja (jogi futurologus); az elmúlt évtizedekben a témában több mint 150 publikációja és 10 könyve jelent meg. Ismertebb monográfiái: *The Future of Law* (Oxford University Press, 1996); *Transforming the Law* (Oxford University Press, 2000); *The End of Lawyers?* (Oxford University Press, 2008); *Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future* (Oxford University Press, 2013); *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts* (Oxford University Press, 2015, with Daniel Susskind); *Online Courts and the Future of Justice* (Oxford University Press, 2019). Ez utóbbi műve magyar fordításban is megjelent: SUSSKIND 2023.

a változás három szintjét különíti el. Először is a legalapvetőbb szinten a technológia segédzerepet tölt be az igazságszolgáltatásban részt vevő személyek tájékoztatásában, támogatásában és tanácsadásában (*supportive technology*), másodsor a technológia helyettesítheti azokat a funkciókat és tevékenységeket, amelyeket korábban emberek végeztek (*replacement technology*), végül egy harmadik szinten a technológia gyökeresen megváltoztathatja a bírák munkamódszereit, az igazságszolgáltatás új formáihoz vezethet, amelyek magukban foglalhatják bizonyos emberi döntéshozatali részfolyamatok felváltását (*disruptive technology*).³ Összességében tehát a technológia széles körű felhasználási lehetőségeket rejt magában a jogalkalmazás területén is, amely számottevően növeli a jogkeresők joghoz jutását, azonban a fejlődés előrehaladt szintjén – elsősorban a diszruptív (felforgató) technológiák bevetése esetén – szükségszerűen a jogi szakmák átalakulásával is számolni kell.⁴

Noha a technológia széles körű alkalmazása kétségtelenül növeli a hatékony igazságszolgáltatáshoz való hozzájutás esélyét, ami a Covid-19-járvány idején világszerte szembetűnő eredményeket mutatott fel, az ezzel foglalkozó szakirodalom számos korlátozó tényezőt is kiemel. Az egyik legfőbb gát a digitális elszigeteltség: egyesek számára a hozzáférés fő akadálya az internetes szolgáltatások, eszközök elérhetetlensége vagy megbízhatatlansága a költségek, a felhasználói nehézségek vagy éppen a szolgáltatások technikai hiánya, korlátozottsága miatt. Sok esetben a hiányos szabályozás miatt a digitális jogi szolgáltatások minősége is sok kívánnivalót hagy maga után például a honlapok szerkezete, megjelenési felülete, áttekinthetősége, akadálymentesítettsége vagy a távoli segítségnyújtás tekintetében. Ezek az akadályok aránytalanul sújtják azokat a jogkeresőket, akiknek a legnagyobb szükségük van az igazságszolgáltatáshoz való egyszerűsített hozzáférésre, így az időseket, a fogyatékkal élőket, a hátrányos helyzetű társadalmi-gazdasági közösségekben élőket, a vidéki vagy kis közösségekben élőket. Emellett a digitalizációval járó előnyök igazi hasznosulásának gátat

³ SOURDIN 2015: 96.

⁴ SUSSKIND 2008; TÓTH 2016; ZÓDI 2018, 2022.

szab az erőforrások kihasználatlansága a szolgáltatói oldalon is: számos országban egyéni ügyvédek vagy kis ügyvédi irodák működnek, amelyek sem megfelelő eszközökkel, sem a szükséges költségvetéssel nem rendelkeznek a kellő technológiai fejlesztésekhez.

A rohamléptékű technikai fejlődéshez, köztük a jog automatizálásának folyamatához, a digitalizációhoz, a biotechnológia modern eredményeihez, a mesterséges intelligencia használatához, a virtuális kapcsolattartáshoz a családjogi jogalkalmazásnak és a családjogászoknak is adaptálódnia kell. A technológiai fejlődés ugyanis speciális lehetőségeket, továbbá komoly kérdéseket, dilemmákat vet fel a magánjog legérzékenyebb szegmense, a családjog területén. Példának okáért a 21. század családjogának kihívásai között tekintélyes helyet foglalnak el a *biotechnológiai* forradalomnak azok a vívmányai, amelyek a „népbetegséggé” vált meddőség kezelése vagy az azonos nemű párok szülővé válásának érdekében elhomályosítják az emberi szaporodás, a szülőség és a család misztériumáról vallott hagyományos világgépet mesterséges, úgynevezett asszisztált reprodukciós technikák (ART) kifejlesztésével. A hagyományos eljárások mellett (artificiális inszemináció, in vitro fertilizáció, GIFT-módszer, ZIFT-módszer) megjelenő új technikák (embriókutatás, klónozás, géntechnológia, post mortem reprodukció) újraírják az emberi élet kezdetéről, a szülővé válásról és státuszról, a teljes családban éléshez való jogról vallott nézeteket. A dajka- és béranyaság, az asszisztált reprodukciós technikák, a petesejt- és hímivarsejt-donáció ma megkerülhetetlen témák a szakirodalomban, hiszen számos nemzetközi, emberi jogi, jogpolitikai, családjogi és nem utolsósorban etikai kérdést vetnek fel, miközben egyes államok béranyaturizmusra, „szülőkereskedelemre” (például India, Thaiföld, Ukrajna, Kalifornia) rendezkedtek be.⁵ Ezekkel a témákkal jelen tanulmány nem foglalkozik.

Jelen tanulmány a technológiai fejlődésnek a családjogi jogalkalmazásban a digitalizációval elért eredményeit mutatja be. A technológiának a jogalkalmazás szolgálatába állítását legáltalánosabban a *digitális jogalkalmazás* fogalmával fémjelzik, ennek különféle támogató, helyettesítő, fejlesztő funkciói a családjogi jogalkalmazásban is jelen vannak, termé-

⁵ A téma hazai feldolgozását lásd NAVRATYIL 2012.

szetesen speciális módon. A tanulmány következő része a digitalizáció fejlődését és előnyeit, a harmadik rész a családjogi digitalizáció felhasználási lehetőségeit tárgyalja, a negyedik rész a családjogi digitalizáció kapcsán felmerülő aggályokat és jelenlegi korlátait villantja fel. A tanulmány záró része következtetéseket fogalmaz meg.

A DIGITALIZÁCIÓ

A jogban a digitalizáció (az elektronikus szövegszerkesztő, majd az internet és az elektronikus levél) eleinte nem ígért többet csak „papírmentes” irodát, amelyben az iratokat nem kell kinyomtatni és postán küldeni, így gyorsabbá lehet tenni az iratmozgást, és pénzt lehet megtakarítani. Hamar kiderült azután, hogy a digitális szöveglétrehozás lehetővé teszi, hogy az ügyfelek eleve bizonyos információkat adatként, strukturált információként elektronikus űrlapokon adjanak be. Ekkor kezdték el egyre több eljárásban vizsgálni, hogy melyek azok a mozzanatai egy eljárásnak, ahol nincsen emberi döntés, beavatkozás, hiszen ezeket könnyűszerrel lehet automatizálni is. Ahhoz azonban, hogy az automatizálás hatékony legyen, az eljárási és anyagi jogi szabályokat fel kellett dolgozni és szoftverekbe kellett zární. S miután az automatikus és félautomatikus eljárások megjelentek a közigazgatásban, lassan kifejlődtek azok a technológiák is, amelyekkel adott esetben két magánfél is képes szabályokat automatizmusként megjelenítő kódokba zární. Így jutottunk el a papírmentes irodától az automatizált elektronikus közigazgatásig, végül az önvégrehajtó okosszerződésekig, vagyis a hatékonyságjavítástól a felforgató technológiáig.⁶

Napjainkra odáig jutottunk, hogy a mesterségesintelligencia-alapú alkalmazások nemcsak az ügyfelek, hanem a jogalkalmazók körében is elterjedőben vannak, hiszen azok támogatják az ügyfelek joghoz való hozzáférését, a jogalkalmazók ügykezelését, valamint a döntéshozatalt is. Egyes bíróságok virtuális asszisztenseket vagy „csevegőbotokat” építenek be a webhelyeikre annak érdekében, hogy segítsenek a felhasználóknak a szükséges információk

⁶ ZÖDI 2018: 4–5.

megtalálásában, űrlapok kitöltésében és a jogi eljárások navigálásában. Például az Amerikai Egyesült Államokban számos állami bíróság használ virtuális asszisztenst: New Jersey állam bíróságait JIA, Florida állam bíróságait SANDI, Delaware állam családügyi bíróságát Zoe, Új-Mexikó állam bíróságait Clara támogatja a jogkereső ügyfelek kiszolgálásában.⁷

Feltörekvőben vannak a nagy nyelvi modellek, az úgynevezett LLM-ek (*large language models*), amelyek leegyszerűsítve jogi fordítóprogramok: egyszerűsítik a jogi szakszargont a hétköznapi nyelvre, így az összegzett jogi dokumentumok (például hosszú és bonyolult bírósági ítéletek, jogszabályok) könnyebben értelmezhetők, használhatók. Ilyen szolgáltatást nyújt például az Egyesült Államokban a *Legalese Decoder*, bár komoly kutatás még nem áll rendelkezésre a szolgáltatások pontosságáról és felhasználásáról. Mindenesetre ennek használata a családjogi jogalkalmazás területén kifejezetten üdvöztető lenne, hiszen az ügyfelek gyakran hátrányos helyzetűek, jogi képviselő nélkül járnak el, a jogaik megismerésében és megértésében ezek az alkalmazások sokat lendíthetnének. Ugyancsak fontos felhasználói köre lehetne a családjogi ügyekben érintett és a virtuális világban otthonosan mozgó gyermekek, akiknek a gyermekbarát nyelvű, de pontos tájékoztatásában nagy segítséget nyújthatna egy erre kifejlesztett asszisztens.

A világ számos országában, köztük hazánkban is létezik a digitális dokumentumkezelés és -feldolgozás: a bíróságok és az ügyvédek digitalizáltan kezelik, rendszerezik és dolgozzák fel a hozzájuk beérkező iratokat. 2014 júliusában indult útjára az *Engage*, amely lényegét tekintve egy ügyvédtámogató

⁷ A JIA-t kezdetben csak a bírósági központi hivatal munkatársai kapták meg. A személyzet manuálisan adta meg az összes call center megkeresést (*human in the loop*, HITL). A bírósági alkalmazottak naponta áttekintették az összes megkeresésről és válaszról szóló jelentést, módosították a JIA válaszokat, és a rendszer betanítása érdekében kérdésváltozatokat adtak hozzá. Amikor a JIA 80%-os pontossággal válaszolt, a rendszert több mint 10 ezer állami bírósági alkalmazottnak bocsátották a rendelkezésére. A válaszok pontossága ismét 30%-ra esett vissza, mivel az állami bíróság munkatársai olyan kérdéseket tettek fel, amelyekre a központi hivatal munkatársai nem számítottak. Ezt követően további kérdés-válasz útvonalakat adtak hozzá mindaddig, amíg a JIA válaszadási pontosságát ismét 80%-ra tornázták fel. A rendszert ezután tették közzé a bíróság webhelyén, így minden hivatalos bejelentés nélkül elérhetővé vált a nyilvánosság számára (*human on the loop*, HOTL).

és adatrendszerező applikáció. A webes felületen futó alkalmazás a jogvitával, illetőleg az ügyben érintettekkel kapcsolatos kérdéseket tesz fel, begyűjt és elemez minden információt, mielőtt az ügyfél és az ügyvéd első érdemi személyes találkozására sor kerülne.⁸

Az adatok digitalizálása nyitott kaput a jogi forráskutatásnak, a prediktív analízisnek, de akár a döntés-előkészítő algoritmusok alkalmazásának is. A generatív mesterséges intelligencia elméletileg támogathatja a peres feleket és a jogalkalmazókat (ügyvédeket, bírókat) beadványok megfogalmazásában, illetve döntések előkészítésében a releváns esetek feldolgozása révén. Ez a felhasználási mód azonban még gyerekcipőben jár, hiszen kiterjedt ítélkezési adatbázisokat feltételez, és a mesterséges intelligencia által generált információk pontatlanok lehetnek, „hallucinációhoz” vezethetnek, ezért azokat csak nagy körültekintéssel szabad használni. Például az *IBM Watson Analytics* egy modern adatelemző rendszer, amely nemcsak feldolgozza a betáplált adatokat, hanem *big data* elemzést végez, és a rendelkezésre álló információk alapján a weben további adatokat, „bizonyítékokat” gyűjt.⁹

A technológia a kommunikáció közvetítőjeként is nagy szolgálatot tesz. Távmeghallgatások, videokonferenciák, de akár online vitarendezés is lebonyolítható velük.¹⁰

Ahogy azt már a felhozott példák is jól mutatják, a technológia térnyerése a családjogi jogalkalmazás mindennapjaiban is megfigyelhető. Nyilvánvaló, hogy vannak a családjognak is olyan területei, amelyekre jellemző az ismétlődés, jól behatárolható és szabályozható, vagy amelyek tisztán számszerűsíthetők. A technológiai fejlődés előnyei tehát könnyen beláthatók, hiszen az automatizált rendszerek számos lehetőséget kínálnak az információszolgáltatás javítására és a döntéshozók támogatására, a jogi munka egyes elemeinek helyettesítésére, gyorsítására. Ezek az előnyök különösebben nem térnek el az egyéb jogágakban elértektől, ezért azok tételes bemutatását mellőzőm.

⁸ A részleteket lásd a <https://familylawlab.co.uk/engage-application> weboldalon.

⁹ A részleteket lásd a www.ibm.com/case-studies/family-law-partners weboldalon.

¹⁰ SOURDIN–LI–BURKE 2019.

A DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA NÉHÁNY VÍVMÁNYA A CSALÁDJOGI ÜGYEKBEN

Sablonalapú szoftvereket, valamint mesterségesintelligencia-alapú rendszereket már az 1980-as években a jogalkalmazás szolgálatába állítottak. Az előbbire példa a *DEUS*, amelyet Ausztráliában használtak a családjogi kérdésekben vitázó felek közötti nézeteltérés mértékének kimutatására. A szoftver nem támaszkodott a mesterségesintelligencia-alapú technikákra.¹¹

A mesterségesintelligencia-alapú döntés- és tárgyalástámogató rendszerek már az 1980-as évek óta léteznek. A *Lift Dispatching System* (LDS) segítette a szakembereket a termékfelelősségi ügyek rendezésében,¹² míg a *System for Asbest Litigation* (SAL) segítette a biztosítási kárszakértőket az azbesztnek való kitettséggel kapcsolatos követelések értékelésében.¹³ A *NEGOPLAN* és a *PERSUADER* az Amerikai Egyesült Államokban egyes munkaügyi viták rendezésében nyújtott segítséget az 1980-as évek végén, illetve az 1990-es évek első felében.

Jelen tanulmánynak nem célja a mesterséges intelligencia fogalmával, természetével foglalkozni, intelligensnek tekintek minden olyan rendszert, amelyet a fejlesztői intelligensnek minősítettek, és a hagyományos mesterséges intelligencia bizonyos aspektusait, köztük a szabályalapú érvelést, az esetalapú érvelést vagy a gépi tanulást magában foglalja. Meg kell jegyezni, hogy napjainkban az „intelligens rendszerek” alatt általában hibrid rendszereket értünk, ami a hagyományos mesterséges intelligencia mellett magába olvasztja az operatív kutatást és a statisztikai technikák alkalmazását.¹⁴

A családjog területén az első igazán sikeres, intelligens tárgyalás- és döntéstámogató rendszer az Ausztráliában használt *Split Up*, amely a házassági vagyoni jogi viták megoldására szakosodott. A Stranieri és Zeleznikow által tervezett *Split Up* egyrészt alkalmas arra, hogy előrejelzéseket készítsen

¹¹ ZELEZNIKOW 2021: 792.

¹² WATERMAN–PETERSON 1981.

¹³ WATERMAN–PAUL–PETERSON 1986.

¹⁴ ZELEZNIKOW 2021: 793.

a házastársi vagyon elosztásának lehetséges módjairól, majd az elkészített javaslatokat a felek felhasználhatják a tárgyalásaik során, így a közvetítők és az ügyvédek számára is hasznos (tárgyalástámogatás). Másrészt amennyiben a felek közötti tárgyalás kudarcba fullad, a rendszer célja az is, hogy segítse a családjogi bíróság bírait a házassági vagyonjogi jogviták rendezése során döntés-előkészítő tevékenységgel. A Split Up prototípusát már 1992-ben publikálták,¹⁵ majd a ma is használt és rendszeresen fejlesztett hibrid rendszer az 1990-es évek végén készült el.¹⁶ A Split Up a felek digitalizált okiratokba foglalt előadása alapján felállítja a teljes vagyonleltárt, majd képes közös vagyoni jutót számítani, vagyonmegosztási módokat felállítani, továbbá a neurális hálózatok alkalmassá teszik a rendszert arra is, hogy indokolással ellátott döntési javaslatokat készítsen. Ez utóbbi a rendszer figyelemreméltó összetevője, mert – a magyar családjogi szabályokhoz hasonlóan – az ausztrál családjogi törvény is széles mérlegelési lehetőséget biztosít a bíróság számára a vagyonmegosztást illetően, és a rendszer ezt a mérlegelést is képes elvégezni, sőt, Stephen Toulmin brit filozófus érvelésméletének felhasználásával objektív érvelést is fűz a levont következtetéshez.

Zeleznikow és Bellucci nevéhez fűződik a szintén Ausztráliában bevett *Family Winner System* kidolgozása a 2000-es évek első felében, amely a családügyi mediátorok számára készült. Az alkotók felismerték, hogy a közvetítő feladata a konfliktusok megoldásának ösztönzése a vitázó felek között, a megfelelő kompromisszum, illetve a felek döntési pontjainak megtalálása. A Family Winner rendszert arra tervezték, hogy a vitapartnerek közötti vitapontokat és kompromisszumos lehetőségeket egy grafikus térképsorozaton keresztül jelenítse meg. A térképek lehetővé teszik a vita szempontjából releváns kompromisszumos lehetőségek vizualizálását, azok magyarázatát, és ezen keresztül a megoldásváltozatok könnyebb átlátását.¹⁷ A Family Winner a játékelméletet használja azért, hogy a vita-

¹⁵ STRANIERI–ZELEZNIKOW 1992.

¹⁶ ZELEZNIKOW–STRANIERI 1998; STRANIERI et al. 1999.

¹⁷ ZELEZNIKOW–BELLUCCI 2003; BELLUCCI–ZELEZNIKOW 2005.

partnerek a legmegfelelőbb kompromisszum elérése érdekében megnyerő tárgyalásokat folytatssanak.

A 2000-es évek végén Mexikóban elindított *Expertius* döntés-előké-szítéssel támogatta elsősorban a kezdő bírót tartásdíjfizetési ügyekben: választ adott arra a kérdésre, hogy a felperes jogosult-e tartásra, illetve tartásdíj-felemelésre.¹⁸

A jogviták többségének, így a családjogi eljárásoknak is egyik döntő faktora az idő és a pénz. Az Amerikai Egyesült Államokban egy válóper személyenként 15–20 ezer dollárba kerül, ha jogi képviselőt is igénybe kell venni, és egy egyszerűbb válás is 4–11 hónapig tart. Az anyagi elérhetőség és a gyorsaság miatt nagy piaca alakult ki az online elérhető és mestersége-sintelligencia-alapú vitarendezési formáknak, amelyek ugyan önképviseleti elven működnek, de számos szolgáltatást tesznek lehetővé a családjogi vita megnyugtató lezárása érdekében. Azok a párok, akiknek nincs elegendő jövedelmük vagy vagyonuk ahhoz, hogy ügyvédet engedjenek meg ma-guknak, egyebek mellett mesterséges intelligencia által vezérelt online eszközök állnak rendelkezésre a megegyezéshez. Ilyen megoldást kínál például az amerikai *Wevorce* rendszer, amely magában foglalja a váláshoz szükséges kérdések tisztázását, a társszülői tervet, a házastársak lakhatásának rendezését, a vagyonmegosztást és a dokumentumkészítést. Az MI-alapú program elvezeti a feleket a megegyezésig, emellett a házastársak szükség esetén közvetítőkhöz és coach-hoz is fordulhatnak havonta legfeljebb három órában.¹⁹

Az online vitarendezés legrégebbi úttörője az USA-ban a *Modria* (*Mod-ular Online Dispute Resolution Implementation Assistance*), amelyet egyéb viták mellett családjogi ügyekben is előszeretettel vesznek igénybe az érintet-tek. Az asszisztens ötvözi a jogot, a közgazdaságtant és a pszichológiát annak érdekében, hogy segítse a személyesen eljáró feleket a vitáik rendezésében. A Modria azzal kezdi, hogy összegyűjti a releváns adatokat a felektől, majd összefoglalja a vitát, aztán megkeresi és kiemeli az egyetértési, illetve a vitás területeket, végül megoldási javaslatokat kínál. A program ezután deduktív

¹⁸ CÁCERES 2008.

¹⁹ SHEPARD–LAURENCE 2021.

módszert használ annak érdekében, hogy a felek a lehetséges megoldások közül válogassanak. Az asszisztens működését szakértők felügyelik online közvetítői platformok segítségével, a felek a vitarendezés során bármikor kérhetik online bejelentkező humán közvetítő vagy ügyvéd igénybevételét.²⁰

A fentebb vázolt okokból a tengerentúlon nagy népszerűségnek örvendő online vitarendező platformok Európában kevésbé elterjedtek. Érdekes, ám rövid életű kísérlet volt Hollandiában a *Rechtwijzer* (magyarul: jogi iránytű) elnevezésű webes alkalmazás, amelynek célja többek között a válni készülő házastársak online vitarendezésben való részvételének biztosítása volt. Ehhez a 2.0 verzióban a felek online pszichológiai és jogi segítséget is igénybe vehettek, a rendszer tehát ötvözte a mediátor és az ügyvéd szerepét. A weboldal természetesen nem helyettesítette a válással kapcsolatos bíróság előtti procedúrát, csupán a válás folyamatát igyekezett egyszerűsíteni a járulékos jogi kérdések megnyugtató rendezésével. Sajnos a *Rechtwijzer* eredeti változatának működtetése pénzügyileg fenntarthatatlan volt, mert viszonylag kevés felhasználó vette igénybe, ezért a 2013-ban elindított platform 2017-ben befejezte a működését. A rendszert ugyan teljesen nem zárták be, a holland jogsegély testület és a Tilburgi Egyetem továbbra is működteti, de immár nonprofit alapon, és a rendszert nem fejlesztik.²¹ A *Rechtwijzer* eredeti koncepcióját megőrizve, de már kizárólag a válási piacra fókuszálva az alapítók létrehozták az *Online Scheidingsloket* (online válóasztal) elnevezésű platformot, amely ma is sikeresen működik.²² A jelenleg fejenként 895 eurós teljes csomag magában foglalja a válási, a házassági vagyoni jogi kérdéseket tisztázó, továbbá a szülői felügyeletre (beleértve a kapcsolattartást) vonatkozó terv közös elkészítését, ehhez pluszban kérhető 2-3 alkalmas mediáció, továbbá a gyermektartásdíjról, illetve házastársi tartásról való megállapodás is elkészíthető. A szolgáltatás bizonyos feltételek mellett államilag támogatott.²³

Egyes családjogi területeken a bírósági határozatok végrehajtását is technikai alkalmazások segítik, felügyelik. Amerikában például a megfelelő

²⁰ RULE 2020; BLANKLEY 2020: 2142.; BROOKS 2022: 124–125.

²¹ Lásd: <https://rechtwijzer.nl/>

²² Lásd: <https://uitelkaar.nl/>

²³ PÁLFI 2021.

állami ügynökségeken keresztül futó online fizetési rendszerek beszedik, nyomon követik és folyósítják a gyermektartást és egyéb pénzügyi kifizetéseket. A szülői felelősség és a kapcsolattartás területén számos országban elterjedt a bírósági határozatok végrehajtása céljából a különféle telefonos vagy webes alkalmazások használata. Így például az olyan okostelefonra telepíthető videós alkalmazások, mint a *FaceTime* vagy a *WhatsApp* megkönnyíthetik a szülői együttműködést és a gyermekláthatást, különösen akkor, ha a szülők nagy távolságra élnek egymástól.²⁴ Emellett a technológiai fejlődés minden eddiginél elérhetőbbé teszi a szülői és pénzügyi tervek (*parenting and financial plan*) megvalósítását. A telefonalapú társzülői alkalmazások piaca különösen virágzik az elmúlt években, ugyanis lehetővé teszik a szülők számára, hogy minden üzenetüket egy biztonságos platformon tárolják, és központi bankot hozzanak létre a szülői felügyelet, kapcsolattartást érintő információkkal, például tanulmányi, egészségügyi és pénzügyi információkkal. Ezek az online szoftverprogramok többnyire arra is képesek, hogy humán vagy mesterségesintelligencia-alapú közvetítők igénybevételével a szülők vagy más családtagok közötti konfliktusok megoldását is elérjék. Ilyen társszülői kommunikációs alkalmazások az *OurFamilyWizard*, a *coParenter*, a *Talking Parents* vagy a *MyMob*.

Az Amerikai Egyesült Államokban a legelterjedtebb az *OurFamilyWizard* (OFW) használata, különösen a vitás esetekben. Ennek oka az a gyakorlat, hogy – bár erre nincs kifejezett jogszabályi előírás – az USA családjogi bírái és a mellettük működő tisztviselők közel 20 éve kötelezően elrendelik az OFW használatát a szülők számára az előttük folyamatban lévő konfliktusos válási ügyekben. A bíróságok, az ügyvédek és a családjogi szakemberek számára az alkalmazás legnagyobb előnye a professzionális hozzáférés: az ügyben részt vevő döntéshozók (bírók, gyermekvédelmi szakemberek) saját felhasználói fiókot létesíthetnek, és az OFW kérelem esetén speciális – törlésektől és módosításoktól mentes – hozzáférést biztosít számukra a szülők teljes fióktartalmához, gyermekkel kapcsolatos kifizetésekhez, ezek tartalma pedig az eljárások során bizonyítékként

²⁴ SINGER–BRODZINSKY 2020.

felhasználható.²⁵ Már önmagában ez a bizonyítékként való felhasználhatóság számos szülőt visszatart a későbbi hosszadalmas bírósági eljárástól. Az OFW nemcsak szülői kommunikációs alkalmazás, hanem családrendszerező (*family organizer*) eszköz is bármely – nem válásban lévő – család számára. A szoftvert mobil eszközökre fejlesztették ki, és a szülők korlátlan hozzáférést biztosíthatnak harmadik félnek (például nagyszülőknek, mostohaszülőknek, egészségügyi szakembereknek, ügyvédeknek, sőt még a gyerekeknek is) a fiókjukhoz. Az OFW legtöbb funkciója hasonló a coParenter által kínálthoz. Mindkét alkalmazás lehetővé tesz biztonságos üzenetküldést, üzenőfalak készítését az üzenetek rendszerezéséhez, megosztott naptárak, fotóalbumok létrehozását, valamint megosztott információs adatbankot kínál az összes fontos családi információhoz, például az orvosok számához, a biztosítási információkhoz és az iskolai órarendhez, programokhoz stb. Ezenkívül a társzülők javaslatot tehetnek a szülői idő módosítására az alkalmazáson belül.²⁶ Az OFW lehetővé teszi a szülőknek a kiadások dokumentálását és a kifizetések nyomon követését (költségnapló), beleértve azt a lehetőséget, hogy az alkalmazás saját fizetési rendszerét (OFWpay) használják pénz átutalására az egyik szülő bankszámlájáról a másik bankszámlájára. Az OFW emellett a „Tone-Meter” nevű egyedi funkciót is kínálja, amely lehetővé teszi az üzenetek előzetes elemzését abból a szempontból, hogy az üzenet félreolvasható-e vagy sértőnek tűnik-e. Ugyanakkor a coParenterrel ellentétben az OFW nem kínál konfliktusmegoldó szolgáltatásokat az alkalmazásán belül, például coachingot vagy közvetítést (élőben vagy mesterséges intelligencia segítségével).²⁷

Ahogy az USA családjogi bírái is támogatják az OFW használatát, Ausztrália családügyi bíróságai is egyre gyakrabban elvárják a vitázó szülőktől az ott elterjedt alkalmazás, a *MyMob* telepítését és használatát a szülői felügyelettel és láthatással összefüggő ügyekben. A bírák tapasztalata szerint az alkalmazás használata segíti a szülőket a pozitív kommunikációban,

²⁵ Lásd: www.ourfamilywizard.com/practitioners/courts

²⁶ BLANKLEY 2022: 2131–2133.

²⁷ BLANKLEY 2020: 2133.

együttal szembesíti őket a szülői feladataikkal; az alkalmazás lényegében „elszámoltatja” a szülőket gyermekeik jólétéért. Az app hasonló elven működik, mint az OFW.²⁸

Az elmúlt években komoly vizsgálati területté vált a bírósági döntések, köztük a családjogi tárgyú ítéletek prediktív analízise mesterséges intelligencia segítségével. A családjogi ügyek közül tipikusan a komoly mérlegelést igénylő gyermekelhelyezési ítéletek kerültek célkeresztbe. 2021-ben Muñoz Soro és Serrano-Cinca neurális hálózati és logisztikus regresszió alkalmazásával vizsgált 1884 spanyol fellebbviteli (másodfokú) bírósági ítéletet gyermekelhelyezési ügyekben, és 85%-ot meghaladó pontossággal megjósolták, hogy a bíróság kizárólagos vagy közös felügyeleti jogot biztosít.²⁹ Hasonló kutatást tettek közzé kínai kutatók is, amely már a bírósági döntések részrehajló, diszkriminatív jellegét is vizsgálta.³⁰ Az USA-ban legalább egy évtizede ügyfelek megkeresése alapján a *Ravel* és a *LexMachina* segítségével prediktív analízist végeznek – egyebek mellett – családjogi ügyekben.

FÉLELMEK, AGGÁLYOK, KORLÁTOK

Az az elképzelés, hogy a családjog minőségileg különbözik a jogalkalmazás más területeitől, továbbá hogy a családjogászok a jogász szakma önálló „fajaként” aposztrofálhatók, világszerte ismert és hangoztatott nézet; a rossz nyelvek szerint ezt maguk a családjogászok találták ki, válaszul arra a sok helyütt hagyományosan élő felfogásra, hogy a családjog a jog egy alacsonyabb nivójú, státuszú ágazata. Akárhogy is, a családjogász berkeken belül egy ideig erősen élt az a tévhit, hogy a családjogi ügyek jelentős részénél a 21. századi digitális technológia alkalmazása lehetetlen, de legalábbis olyan komoly veszélyforrást hordoz magában, amely etikai okokból megengedhetetlenné teszi azok használatát. A már felhozott példák jól illusztrálják, hogy a családjog sem lehet a jogi technológiától immunis

²⁸ ZELEZNIKOW 2021: 797.

²⁹ MUÑOZ SORO – SERRANO-CINCA 2021.

³⁰ ZHANG–CHEN–WANG 2024.

terület, ugyanakkor az eddigi kutatások sorra azt igazolják, hogy a családjog kétségkívül kevésbé válik a „robotjogászok” martalékává. Az MI-programok hatékonyságának növekedése ellenére is a terület emberi része továbbra is létfontosságú eleme marad a szakmának.³¹ A 21. század első negyedében világszerte körvonalazódott a családjogászoknak egyfajta „ideáltípusa”: a békéltető, a reális egyezsége törekvő családjogász, aki alapvetően peren kívül igyekszik megnyugtatóan megoldani a családi krízist. Az ügyfelek és gyermekeik érdekeit előtérbe helyező családjogi specialista nemcsak jogi felkészültséget, hanem komoly interperszonális készségeket, mély konfliktuskezelési képességet, a helyi szokások, a bírói gyakorlat, sőt, akár az ügyben eljáró bíró gondolkodásának ismeretét is megkívánja.³² Márpedig ezekkel a készségekkel a legjobb MI-alapú vitarendező platform sem ruházható fel. Emiatt azok az aggályok, amelyek a modern technológiának a családjogi jogalkalmazásban való térnyeréséhez a családjogászi szakma elsorvadásának veszélyét társítják, alaptalanok. Ugyanakkor az kétségtelen, hogy a családjogászi hivatás űzéséhez új készségek ismeretére van szükség.

Amint azt fentebb is érintettük, családjogi ügyekben sokan az időfaktor rövidülését, az eljárások egyszerűsödését várják a modern technológiák bevezetésétől. David Hodson angol professzor szerint az az elvárás, hogy a digitalizáció hatására a családjogi igazságszolgáltatás érdemben felgyorsul vagy a családjogi ügyek menetével kapcsolatosan egyes országokban tapasztalható „bedugulás” megszűnik, jelenleg nem reális, különösen nem a konfliktusos esetekben. A digitális családjogi jogalkalmazásra egyelőre olyan alternatívaként érdemes tekinteni, amely a családjoghoz való hozzáférés lehetőségét segíti elő, szélesíti ki.³³ Ugyanakkor az könnyen belátható, hogy amennyiben az eredetileg vitás válási szituáció a modern technológiák segítségével az egyezségig elvihető, az egyszerűsíti a bíróság előtti eljárásmenetet, így összességében véve csökkenti a nyomást az igazságszolgáltatási rendszeren, és ami még fontosabb, az eredmény az ügyben érintettek számára is elfogadható, végrehajtható lesz.

³¹ BROOKS 2022: 121.

³² BELL 2019: 109.

³³ HODSON 2021.

Kiemelt problémát jelentenek a mesterséges intelligencia jogi területre való bevonása során az *etikai aggályok*: így különösen az elfogultság veszélye, a nem általános élethelyzetekre szóló szabványdöntések, az igazságosság és méltányosság elveinek figyelmen kívül hagyása, végül az átláthatóság és az elszámoltathatóság hiánya.³⁴ A hiányos vagy nem megfelelő alapadatok, a téves programozás és az algoritmusok fejlesztésének hibái használhatatlanná tehetik a rendszerek által produkált eredményeket. Ezek a hibák úgynevezett visszacsatolási hurkot hozhatnak létre az algoritmuson belül, amely – megfertőzve a rendszert – állandósítja az elfogultságot, és nem szándékos diszkriminációhoz vezethet. Ez nyilvánvalóan óriási kockázatot hordoz magában a gyakorló jogászok számára, és hatalmas fenyegetést a bírói igazságosságra nézve. Az esetalapú prediktív rendszerek, amelyek az ítélkezés „történeti” előzménydöntéseit használják a várható eredmények előrejelzésére, akaratlanul is mesterséges torzításokat idézhetnek elő a jogalkalmazásban.³⁵ Például egy apa a közös gyermek felügyeleti jogának rendezésére irányuló, mesterséges intelligencia által támogatott közvetítés során könnyen hátrányba kerülhet az anyával szemben, mivel a múltbeli adatok hajlamosak előnyben részesíteni az anyákat a felügyeleti megállapodásoknál.³⁶ A gyors társadalmi változások korában a történeti ítélkezési adatok azt a kérdést is felvetik, hogy ezek a tudásbázisok képesek lesznek-e a társadalmi normákban és a bírói attitűdökben bekövetkező változást figyelembe venni.³⁷ A kizárólagosan múltból hozott adatok felhasználása a modern esetek eldöntése során torz kimenetelhez vezethet, ha a felhasznált adatok a korábbi diszkrimináció mintáit tükrözik, nem pedig a meglévő úgy egyedi vonásait.

³⁴ BROOKS 2022: 126.

³⁵ REMUS–LEVY 2016.

³⁶ BROOKS 2022: 127.; ZHANG–CHEN–WANG 2024.

³⁷ BELL 2019: 118.; MENTOVICH – PRESCOTT – RABINOVICH–EINY 2020: 961–974.

ÖSSZEGLÉS

A 21. század első negyedének rohamléptékű technológiai fejlődése, az igazságszolgáltatás nagy fokú digitalizációja, a Covid–19-járvány által kényszerűen megnövekedett online jogalkalmazási eszközök, a mesterségesintelligencia-kutatás világossá tette, hogy más jogterületek jogalkalmazásához hasonlóan a családjogi jogalkalmazást sem kerülheti el a technológiai innovációk felhasználása. A családjogi jogalkalmazásban hosszú évek óta napi szinten kell megküzdeni a közösségi média, a különféle mobilalkalmazások, az elektronikus levelezés vagy éppen a számítógépre telepített megfigyelőrendszerek által szolgáltatott bizonyítékok felhasználhatóságának kérdéseivel. A digitalizáció mindennapossá válásával ezek a problémák megsokszorozódnak. Tehát ma már nem az a kérdés, hogy a digitalizációt beengedjük-e a családjog területére, hanem az, hogy milyen biztonsági védőkorlátokat szabunk neki, és hogyan fordítjuk azt a családjogi jogalkalmazás javára anélkül, hogy az alapvető jogi vagy családjogi elvek sérülnének.

Ennek ellenére az innovatív módszerek elfogadtatásához hazánkban és szerte Európában még mindig komoly erőfeszítést igényel annak a családjogban változatlanul élénken uralkodó ultrakonzervatív tévhitnek az eloszlata, hogy a családjogi ügyek jelentős részénél a 21. századi digitális technológia alkalmazása lehetetlen, de legalábbis komoly veszélyforrást hordoz magában. Ennek természetesen ellentmondanak a gyakorlatban már létező és jól működő példák, amelyeket a jelen tanulmány is bemutat, mégis érdekes az az ellentmondás, hogy az igazságszolgáltatásnak éppen az a szektora áll ellen leginkább a technológiai fejlődésnek, amely legmélyebben hatol be a digitális világban élő családok mindennapjaiba és ahol talán leghatékonyabban, legintenzívebben ki lehetne aknázni a digitalizációval járó előnyöket.

Mindazonáltal a veszélyek sem elhanyagolhatók. A családjogi területen fokozottan igaz, hogy a mesterséges intelligencia bevetése csak a jogalkalmazási részfeladatok megkönnyítését szolgálhatja, de az igazságszolgáltatási feladatot nem veheti át.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BELL, Felicity (2019): Family Law, Access to Justice, and Automation. *Macquarie Law Journal*, 19, 103–132. Online: www.mq.edu.au/__data/assets/pdf_file/0004/866290/Family-Law-Access-to-Justice-and-Automation.pdf
- BELLUCCI, Emilia – ZELEZNIKOW, John (2005): Developing Negotiation Decision Support Systems that Support Mediators: A Case Study of the Family_Winner System. *Artificial Intelligence Law*, 13(2), 233–271. Online: <https://doi.org/10.1007/s10506-006-9013-1>
- BLANKLEY, Kristen M. (2020): Online Resources and Family Cases: Access to Justice in Implementation of a Plan. *Fordham Law Review*, 88(6), 2121–2142.
- BROOKS, Wensdai (2022): Artificial Bias: The Ethical Concerns of AI-Driven Dispute Resolution in Family Matters. *Journal of Dispute Resolution*, (2), 117–131.
- CÁCERES, Enrique (2008): EXPERTIUS: A Mexican Judicial Decision-Support System in the Field of Family Law. In FRANCESCONI, Enrico – SARTOR, Giovanni – TISCORNIA, Daniela (szerk.): *JURIX 2008: The Twenty-First Annual Conference. Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*, 78–87. Online: <https://doi.org/10.3233/978-1-58603-952-3-78>
- HODSON, David (2021): *Digital Technology in Family Justice Systems: Global Benefits, Opportunities and Concerns*. ERA Conference on Digital Technology in Family Matters, 2021. január 27.
- MENTOVICH, Avital – PRESCOTT, J. J. – RABINOVICH-EINY, Orna (2020): Are Litigation Outcome Disparities Inevitable? Courts, Technology, and the Future of Impartiality. *Alabama Law Review*, 71(4), 893–979. Online: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3559773>
- MUÑOZ SORO, José Félix – SERRANO-CINCA, Carlos (2021): A Model for Predicting Court Decisions on Child Custody. *PLoS ONE*, 16(10): e0258993. Online: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258993>
- NAVRATYIL Zoltán (2012): *A varázsló eltöri pálcáját? A jogi szabályozás vonulata az asziszisztált humán reprodukciótól a reprodukzív klónozásig*. Budapest: Gondolat.
- PÁLFI Dóra (2021): Feltűnő és eltűnő jogi technológiai szolgáltatások és szereplők – Egy holland online vitarendezési rendszer tanulságos története. *Arsboni*, 2021. október 28. Online: <https://arsboni.hu/holland-online-jogszolgaltatas/>
- REMUS, Dana – LEVY, Frank S. (2016): *Can Robots Be Lawyers? Computers, Lawyers, and the Practice of Law*. SSRN, 2016. november 27. Online: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2701092>

- RULE, Colin (2020): Online Dispute Resolution and the Future of Family Law. *Family Law Magazine*, 2020. március 17. Online: <https://familylawyermagazine.com/articles/online-dispute-resolution-and-the-future-of-family-law/>
- SINGER, Jacqueline – BRODZINSKY, David (2020): Virtual Parent-Child Visitation in Support of Family Reunification in the Time of COVID-19. *Developmental Child Welfare*, 2(3), 153–171. Online: <https://doi.org/10.1177/2516103220960154>
- SHEPARD, Diana – LAURENCE, Aimee (2021): How Artificial Intelligence Could Impact the Future of Family Law. *Family Lawyer Magazine*, 2021. augusztus 27. Online: <https://familylawyermagazine.com/articles/artificial-intelligence-and-the-future-of-family-law/>
- SOURDIN, Tania Michelle (2015): Justice and Technological Innovation. *Journal of Judicial Administration*, 25(2), 96–105.
- SOURDIN, Tania – LI, Bin – BURKE, Tony (2019): Just, Quick and Cheap: Civil Dispute Resolution and Technology. *Macquarie Law Journal*, 19, 17–38. Online: www.mq.edu.au/__data/assets/pdf_file/0008/866294/Macquarie-Law-Journal-Vol-19.pdf
- STRANIERI, Andrew – ZELEZNIKOW, John (1992): SPLIT-UP: Expert System to Determine Spousal Property Distribution on Litigation in the Family Court of Australia. In ADAMS, Anthony – STERLING, Leon (szerk.): *AI '92 – Proceedings Of The 5th Australian Joint Conference On Artificial Intelligence*. Hobart: World Scientific, 51–56. Online: https://www.worldscientific.com/doi/10.1142/9789814536271?srsId=AfmBOorQKBQRAwMtNAW_6oFSBa2Q-CfYxAR_r4sc9Z1o4pfbm2w7cBw
- STRANIERI, Andrew et al. (1999): A Hybrid Rule–Neural Approach for the Automation of Legal Reasoning in the Discretionary Domain of Family Law in Australia. *Artificial Intelligence and Law*, 7(2–3), 153–183. Online: <https://doi.org/10.1023/A:1008325826599>
- SUSSKIND, Richard (2008): *The End of Lawyers? Rethinking the Nature of Legal Services*. Oxford: Oxford University Press.
- SUSSKIND, Richard (2023): *Online bíróságok és az igazságszolgáltatás jövője*. Ford. Osztovcics András. Budapest: ORAC.
- TÓTH András (2016): A technológiai fejlődés hatása az ügyvédi tevékenységre: robotok lesznek az ügyvédek? In TÓTH András (szerk.): *Technológia jog – Új globális technológiák jogi kihívásai*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 37–45.
- WATERMAN, D. A. – PAUL, J. – PETERSON, M. (1986): Expert Systems for Legal Decision Making. *Expert Systems*, 3(4), 212–226.
- WATERMAN, D. A. – PETERSON, Mark A. (1981): *Models of Legal Decisionmaking*. The RAND Corporation, The Institute for Civil Justice. Online: www.rand.org/pubs/reports/R2717.html
- ZELEZNIKOW, John (2021): Using Artificial Intelligence to provide Intelligent Dispute Resolution Support. *Group Decision and Negotiation*, 30, 789–812. Online: <https://doi.org/10.1007/s10726-021-09734-1>

- ZELEZNIKOW, John – BELLUCCI, Emilia (2003): Family_Winner: Integrating Game Theory and Heuristics to Provide Negotiation Support. In BOURCIER, Danièle (szerk.): *Legal Knowledge and Information Systems: JURIX 2003: The Sixteenth Annual Conference*, 21–30. Online: <https://jurix.nl/pdf/jo3-03.pdf>
- ZELEZNIKOW, John – STRANIERI, Andrew (1998): Split Up: An Intelligent Decision Support System Which Provides Advice Upon Property Division Following Divorce. *International Journal of Law and Information Technology*, 6(2), 190–213. Online: <https://doi.org/10.1093/ijlit/6.2.190>
- ZHANG, Xin – CHEN, Shi – WANG, Mengyuan (2024): Gender Bias in Child Custody Judgments: Evidence from Chinese Family Court. *PLoS ONE*, 19(7), e0305479. Online: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0305479>
- ZŐDI Zsolt (2018): A digitalizáció hatása a jogászai szakmára. *Gazdaság és Jog*, 26(12), 3–9. Online: <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/9128392>
- ZŐDI Zsolt (2022): Bevezetés: jogi technológiák. In ZŐDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák – Digitális jogalkalmazás*. Budapest: Ludovika, 11–38.